

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

ดินแดนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยซึ่งประกอบด้วย จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษ มีเอกลักษณ์เฉพาะทาง สังคม วัฒนธรรม และศาสนาที่แตกต่างจากภูมิภาคอื่นของประเทศ ประกอบกับพื้นที่นี้อยู่ติดกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีสภาพสังคม วัฒนธรรม และศาสนาเดียวกัน และมีที่มาจากกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน คือ เชื้อสายมาเลย์จึงมีความรู้สึกในตนเองว่าแปลกแยก (สุรินทร์ พิศสุวรรณ, 2524 : 28) พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงเป็นลักษณะพหุสังคม (Plural Society) ประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลามใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน มีความเชื่อทางวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นของตนเอง มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับอารยธรรมปัตตานี (อารง สุทธศาสตร์, 2519 : 106) มีความรู้สึกว่า ตนเองเป็นชนพื้นเมืองในท้องถิ่นเดิมมิได้อพยพมาจากไหน ขณะที่ประชาชนอีกส่วนหนึ่งนับถือศาสนาพุทธและศาสนาอื่น ๆ ย่อมจะยึดถือวัฒนธรรมของแต่ละศาสนาที่ตนนับถือที่แตกต่างกัน แต่นั่นก็ไม่ใช่สาเหตุและปัญหาที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้แต่เกิดจากปัญหา ด้านสังคมจิตวิทยา ซึ่งเป็นปัญหาหลัก แล้วยังมีปัญหาอื่นอีก เช่น ปัญหาการศึกษา และปัญหาความยากจนเป็นองค์ประกอบ (กองกรรมาธิการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2542 : 5) สำหรับด้านการศึกษานั้นชาวไทยมุสลิมไม่ค่อยนิยมเรียนภาษาไทยเพราะการศึกษาภาษาไทยมุ่งถ่ายทอดวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา หลักสูตร เนื้อหา รูปภาพประกอบพิธีกรรม ในโรงเรียนล้วนแต่เป็นวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งขัดกับวัฒนธรรมของศาสนาอิสลาม เมื่อรัฐแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้แล้ว จึงทำให้มุสลิมในปัจจุบันนิยมเข้าเรียนมากขึ้น ดังที่โมหัมมัด अबดุลกาเดร์, (2530:127) ได้ให้ทัศนะว่า รัฐบาลได้มีการกำหนดนโยบายเพื่อจะแก้ปัญหของการพัฒนาการศึกษา และการให้ความสำคัญในเรื่องของวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ ให้สามารถร่วมกันอยู่อย่างสมานฉันท์ เอื้ออาทรต่อกัน เห็นคุณค่าในความหลากหลายของวัฒนธรรมที่เป็นพลังสร้างสรรค์ สังคมไทยมีภาวะทางจิตวิทยาที่เข้มแข็ง ดังพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในวโรกาสที่เสด็จเยี่ยมราษฎรจังหวัดยะลา เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2502 ณ ศูนย์พัฒนาการ เขตการศึกษา 2 “ การศึกษาที่นี้สำคัญมากให้พยายามจัดให้ดีให้พลเมืองสามารถพูดภาษาไทยได้ แม้จะพูดได้ไม่มากนักก็เพียงแต่พอรู้เรื่องกันก็ยังมีดี เพราะเท่าที่ที่ผ่านมาราวนี้มีผู้ที่ไม่รู้ภาษาไทย ต้องใช้ล่ามแปล ควรพูดให้เข้าใจกันได้เพื่อสะดวกในการติดต่อซึ่งกันและกัน”

ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ เป็นข้าราชการคนหนึ่งที่ได้รับเสด็จในครั้งนั้น ท่านมีตำแหน่งหน้าที่ทางราชการเป็นผู้ช่วยหัวหน้าการศึกษาประชาชน จังหวัดปัตตานี มีความตระหนักในกระแสพระราชดำริดังกล่าวว่า ท่านต้องการให้ประชาชนชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เรียนรู้ภาษาไทยให้มากขึ้นเพราะทุกครั้งที่มีการประชุมพบปะหารือระหว่างผู้บริหารกับประชาชน จะมีอุปสรรคมาก เพราะสื่อภาษาไม่เข้าใจระหว่างกันจำเป็นต้องมีล่ามช่วยแปล อาจทำให้เกิดการคลาดเคลื่อนในความหมายที่แท้จริงและถูกต้อง ดังที่ท่านได้ให้ความเห็นในหนังสือเรื่อง ความเป็นมาวิวัฒนาการ สภาพปัญหา สาเหตุและวิธีปรับปรุงงานโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม (โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ .ม.ป.ป. : 5) ว่า การสื่อสารความเข้าใจของประชากรที่พูดภาษาต่างกัน สามารถใช้คนกลางหรือล่ามแปลได้แต่ก็ยอมรับความจริงว่า ล่ามบางคนแปลได้ถูกต้องกับความหมายที่แท้จริงได้มากแต่บางคนแปลได้น้อยหรือบางคนแปลผิดความหมายก็มี ฉะนั้นหากชาวไทยมุสลิมจำนวนมากมีความรู้ภาษาไทย สามารถถ่ายทอดความรู้สึกความต้องการให้ฝ่ายบริหารประเทศได้ด้วยตนเองแล้ว สภาพของจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็จะดีกว่าปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ท่านจึงมีแนวคิดและบทบาทมากมายที่ร่วมปรับปรุงพัฒนาระบบการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้สอดคล้องกับศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาที่ดีและถูกต้องเพราะทรัพยากรที่สำคัญคือประชาชนนั่นเอง ประกอบกับท่านเป็นคนไทยคนหนึ่งที่เกิดในจังหวัดปัตตานีและได้รับทุนการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีถึงระดับปริญญาเอก สาขาการวางแผนและการบริหารการศึกษานอกโรงเรียนที่มหาวิทยาลัยฟลอริดาสเตต สหรัฐอเมริกา หลังจากที่ท่านจบการศึกษาแล้วท่านได้ทุ่มเทและถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่ได้ร่ำเรียนมาจากต่างประเทศให้กับประชาชนในพื้นที่อย่างถึงที่สุดและได้ทำการสำรวจข้อมูลเพื่อทำการวิจัยทำให้พบกับปัญหาหลายปัญหาอย่างเช่นปัญหาการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาด้านศาสนาหรือด้านสามัญส่วนมากไม่เข้าใจภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาหลักของประเทศ ดังนั้นท่านจึงมีความตั้งใจที่จะแก้ปัญหาเหล่านี้อย่างจริงจัง

ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ ท่านเป็นนักวิชาการที่พร้อมด้วยความรู้และการเสียสละอย่างมากมาย ดังจะเห็นได้จากประวัติการทำงานของท่านเริ่มจากตำแหน่งผู้ช่วยหัวหน้าการศึกษาประชาชน จังหวัดปัตตานีไปเป็นหัวหน้าหน่วยการศึกษาประชาชนจังหวัดยะลา เป็นศึกษานิเทศก์เขตการศึกษา 2 เป็นอาจารย์พิเศษบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นวิทยากรพิเศษวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นอาจารย์พิเศษวิทยาลัยอิสลามยะลา เป็นผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดยะลา เป็นผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้สงขลา เป็นกรรมการที่ปรึกษาศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย เป็นผู้อำนวยการศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดคารุลอิมาน ยะลา เป็นผู้จัดรายการวิทยุ โทรทัศน์ ทั้งภาษาไทยและภาษามลายูท้องถิ่นหลายสถานีด้วยกัน

งานระหว่างประเทศ ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในกลุ่มประเทศอาเซียน ท่านเคยได้รับเลือกเป็นประธานการประชุมการศึกษาผู้ใหญ่ที่สิงคโปร์ได้เป็นประธานกลุ่มและรองประธานการประชุมเกี่ยวกับการศึกษาที่บังคองประเทศอินโดนีเซียได้รับมอบหมายจากกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย เป็นประธานผู้ดูแลผู้ไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ ประเทศซาอุดีอาระเบีย เป็นหัวหน้ากลุ่มคณะที่ไปเผยแพร่ศาสนาอิสลาม ณ ประเทศแอฟริกาใต้ บังคลาเทศ และอินเดีย เป็นตัวแทนบรรยายเรื่องยาเสพติด ณ ประเทศจีน สิงคโปร์และสหรัฐอเมริกา ท่านเป็นผู้ที่เดินทางไปศึกษาดูงาน ต่างประเทศ เช่น ประเทศอียิปต์ ซาอุดีอาระเบีย อินเดีย ปากีสถาน บังคลาเทศ แอฟริกาใต้ มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ จีน มากคนหนึ่ง ท่านเป็นนักวิชาการที่รักการค้นคว้า รักการเขียนหนังสือ มีการริเริ่มและมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ได้ถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ให้กับผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา ดังจะเห็นได้จากผลงานการเขียนตำรา และบทความต่าง ๆ ในหนังสือพิมพ์ วารสารทางวิชาการ ซึ่งได้จัดพิมพ์เป็นเล่ม ทั้งภาษาอังกฤษ ภาษาไทย และภาษามลายูมากมาย ท่านมีความเชื่อมั่นว่าการศึกษาสามารถที่จะช่วยแก้ปัญหาสังคมพัฒนาบุคคลและประเทศชาติ ท่านได้กล่าวว่า “ถ้าเราพยายามคิดให้ลึกซึ้ง ถึงปรัชญา การจัดการศึกษาให้ดี” คือ

“ การศึกษานั้น ไม่ใช่การให้ แต่ต้องเป็น การสนอง”

“ให้ปลา เข้ากินได้ ชั่วโมงหนึ่ง ให้วิชา เข้าใช้ได้ ชั่วโมงหนึ่ง”

“และการใช้กระบวนการคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น”

ชีวประวัติของ ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ เป็นประวัติที่ควรแก่การเผยแพร่ให้แก่คนรุ่นหลังได้ทราบและนำไปเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งนี้เพราะการทำงานของท่านได้มุ่งเน้นที่จะพัฒนาสังคมไทย โดยเฉพาะ ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างแรงกล้า โดยยึดเอากระบวนการการศึกษาเป็นหลักในการพัฒนา ซึ่งมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้จำเป็นต้องได้รับการศึกษาทั้ง 3 ด้าน คือด้านศาสนา ด้านสามัญ และด้านอาชีพ และจะต้องเรียนรู้ภาษาต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กัน เพราะภาษาที่ถูกต้องถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้คนเราสามารถเข้าใจถึงแก่นแท้ของปัญหา และท่านมั่นใจว่าการศึกษานี้จะเป็นแนวทางในการพัฒนาที่ถูกต้องและยั่งยืน

ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ สามารถนำเอานวัตกรรมมาใช้ในการแก้ปัญหาการศึกษาในระบบเดิมจนเป็นผลสำเร็จ จากองค์ประกอบทั้งสามข้างต้นส่งผลให้ท่านสามารถทำงานในหน้าที่จนประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับของผู้คนในวงการศึกษามาก โดยเฉพาะการศึกษานอกระบบโรงเรียนของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เข้าสู่ระบบที่ถูกต้อง ผู้วิจัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่ให้คุณประโยชน์แก่ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งแนวคิดและบทบาทที่ควรศึกษา แต่เนื่องจากข้อมูล หลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชีวประวัติ แนวคิด และบทบาทของท่านในการพัฒนาสังคมชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีไม่เพียงพอ หรือยังกระจัดกระจายอยู่ ควรที่จะรวบรวมข้อมูลให้ชนรุ่นหลัง ได้ศึกษาเรียนรู้และนำไปเป็นแบบอย่างให้กับชีวิต และอนาคตต่อไป

ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญตรงนี้ จึงได้พยายามรวบรวมค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ และนำเสนอเป็นวิทยานิพนธ์ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยและผู้สนใจต่อไป

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับ ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ : ชีวิตประวัติแนวคิดและบทบาทในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้ศึกษาได้แบ่งการเขียนออกเป็น 3 ตอนดังนี้

1. สภาพสังคมโดยทั่วไปของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. ชีวิตประวัติของ ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์
3. แนวคิดและบทบาทของ ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ ในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้

1. สภาพสังคมโดยทั่วไปของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.1 สภาพภูมิศาสตร์

สภาพทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ บี. อาร์. เพิร์น (B.R. Pern, 1963 : 11) บันทึก

ไว้ในหนังสือ “Introduction to History of Southeast Asia” ว่า อาณาจักรลังกาสุกะค้นพบในราวคริสต์ศตวรรษที่ 3 ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของคาบสมุทรมลายู เป็นอาณาจักรที่กว้างใหญ่ไพศาล มีอาณาเขตทิศตะวันออกจรดอ่าวไทย ทิศตะวันตกจรดมหาสมุทรอินเดียและน่าจะไปได้ว่า เมืองหลวงคือ ปะตานี ส่วนทางด้านตอนเหนือของอาณาจักรลังกาสุกะ คือ อาณาจักรตามพรลิงค์

เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2531 : 73) กล่าวไว้ในหนังสือ “กลุ่มชาติพันธุ์ : ชาวไทยมุสลิม” ว่า ปัตตานีในอดีตมีอาณาบริเวณ แตกต่างกับจังหวัดปัตตานีในปัจจุบัน กล่าวคือ ปัตตานีในอดีตมีฐานะเป็นอาณาจักร หรือรัฐหนึ่ง มีอาณาบริเวณที่ครอบคลุมพื้นที่ของจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส ในปัจจุบันและบางส่วนของจังหวัดสงขลา อารง สุทธศาสตร์ (2519 : 109) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้” ว่าดินแดนแห่งนี้มีชื่อเรียกว่า “อาณาจักรลังกาสุกะ (Lankasuka)” ซึ่งเรียกตามภาษาจีนว่า “ล้ง ยา ซิว” (Lang-Ya-Hsiu) ตำแหน่งที่ตั้งของอาณาจักรลังกาสุกะ ตามแผนที่ วูไปจื่อ (Wu-Pei-Chin) ของจีนระบุว่า ตั้งอยู่ระหว่างสงขลา กับแม่น้ำสายบุรี และในบทกวีเรื่อง “นาครา เกอตา ฆามา (Nagara Kerta Gama)” ของชาว ซึ่งเขียนโดย พระปัญญา (Prapanca) นักบวชในลัทธิศิวพุทธ แห่งราชอาณาจักรมัชฌาปาหิตในปี พ.ศ. 2051 ระบุว่า ตั้งอยู่ถัดไปจากสำหรับ ปอล วิตตี้ (Pual Wheatly , (1961 : 257) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “Golden Knersonnese” ว่า เมืองหลวงของอาณาจักรลังกาสุกะ คือ เมืองโกตามะหฺลิกัย (Kota Mahligai)

สำหรับที่ตั่งนั้น อนันต์ วัฒนานิก (2531 :12) ได้กล่าวในหนังสือ “พงศาวดาร กรุงศรีอยุธยา” ฉบับของฟอน วลิต (Von Vliet) ชาวฮอลันดา ซึ่งเคยมาตรวจกิจการค้าของบริษัท ดัชอีสต์อินเดีย ที่ตั้งอยู่ในปัตตานี เมื่อ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2185 ระบุว่าที่ตั่งเมืองลังกาสุกะ อยู่ห่างจากเมืองปัตตานีสมาศนั้น (บ้านกรือเซะ อำเภอเมืองปัตตานี) ไปทางตอนเหนือคือบริเวณเมืองโบราณที่อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ (2530 : 191) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “การจัดการศึกษา และแนวทางพัฒนาภาคใต้” ว่า ประชากรในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นคนในพื้นที่ดั้งเดิม หลักฐานทางมานุษยวิทยายังอ้างว่า มนุษย์ในเอเชียอาคเนย์รวมทั้งคนในภาคใต้ของจีนเป็นคนเผ่าเดียวกัน

กองกรรมาธิการสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา (2542 : 3) ได้กล่าวในหนังสือ “คณะกรรมการวิสามัญศึกษาปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า” ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นับว่าเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ของภูมิภาคนี้ เป็นประชากรที่มีศาสนาและวัฒนธรรมแตกต่างไปจากประชากรส่วนใหญ่ในประเทศ มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตามครรลองของวัฒนธรรมอิสลาม ในการดำเนินชีวิตนับตั้งแต่เกิดจนตายใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในการสื่อสาร และใช้ภาษาอาหรับในการปฏิบัติศาสนกิจ และในการปฏิบัติธรรมบางประการ เช่น การละหมาด การกล่าวคำทักทาย (การให้สลาม) เป็นต้น

สำหรับการเข้ามาของศาสนาอิสลามในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นไม่สามารถสรุปได้ว่ามีความเป็นมาอย่างไร แต่นักวิชาการหลายท่านได้ให้ทัศนะที่ต่างกันไป อ.บางนรา (2519 : 15) ได้อธิบายเกี่ยวกับการเข้ามาของศาสนาอิสลามในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในหนังสือ “ปัตตานีอดีต-ปัจจุบัน” ว่า อิสลามเข้ามาที่ปัตตานีประมาณ 300 กว่าปี กษัตริย์ปัตตานีจึงทรงเข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม นักประวัติศาสตร์เชื่อว่าพ่อค้าชาวอาหรับเป็นผู้นำศาสนาอิสลามเข้ามาเผยแพร่โดยเข้าสู่ประชาชนชาวปัตตานีก่อน และเริ่มทยอยเข้าสู่ชนชั้นปกครอง สำหรับกษัตริย์ปัตตานีนั้นเชื่อว่าเข้ารับนับถือศาสนาอิสลามในราวคริสต์ศตวรรษ 15 คือประมาณ ค.ศ. 1457 ส่วนธีวและไวแอต (Teeuw, and D.K.Wyatt , 1970 : 3) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการเข้ามาของศาสนาอิสลามที่ปัตตานีในหนังสือ “Hikayat Pattani” ว่าจากหลักฐานในยุคแรก d'Eredia เขียนในปี ค.ศ. 1613 กล่าวว่า ศาสนาอิสลามเข้ามาที่ปัตตานีและปาหังก่อนมะลาคา และที่ตั่งกานูนั้นศาสนาอิสลามได้เข้ามาในปี ค.ศ.1386-1387 สำหรับ สุรเดช หรีมไต่สะฮัน (Suradech Reemtohun, 2,000 : 95) ได้เขียนในวิทยานิพนธ์ เรื่อง “Pondok and the Challenge of Modernity” ว่า เกี่ยวกับศาสนาอิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่า การเข้ามาของศาสนาอิสลามในภูมิภาคนี้ นั้น ทำให้วัฒนธรรมและแนวคิดของประชาชนเกิดการเปลี่ยนแปลงจากดั้งเดิมที่นับถือศาสนาฮินดู พุทธ ได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาที่มีความเชื่อต่อพระเจ้าองค์เดียว คือพระองค์อัลลอฮ์

อห์มัด อุมร์ จะปะเกีย (Ahmad Omar Chapakia, 2543 : 35) ได้กล่าวในหนังสือ “Politik Thai dan Masyarakat Islam di selatan Thailand” ว่าสังคมมุสลิมส่วนใหญ่ในภาคใต้ของไทย จะอยู่

ในชนบท เป็นตัวของตัวเอง การรวมตัวของสังคมมีความเข้มแข็งมาก ช่วยเหลือและร่วมมือกัน โดยเฉพาะงานส่วนรวม เช่นการสร้างมัสยิด หรือสุเหร่า ดังนั้น จะเห็นได้ว่ามัสยิดในภาคใต้นั้น ส่วนมากได้สร้างขึ้นจากน้ำมือแรงงานที่เกิดจากการร่วมมือผลักดันช่วยเหลือระหว่างชุมชนในหมู่บ้าน จนมีมัสยิดเกิดขึ้นเกือบทุกหมู่บ้านของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

สุรินทร์ พิศสุวรรณ (Surin Pitsuwan, 2525 : 271) ได้สรุปในวิทยานิพนธ์ เรื่อง “Islam and Malay Nationalism : A Case Study of the Malay Muslims of Southern Thailand” ว่า จำนวนประชากรของชาวมลายูปัตตานีที่อยู่ภายใต้การปกครองของไทยนั้นมีจำนวนน้อยมาก อย่างไรก็ตามจากอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่เป็นตัวกำหนดให้เป็นชนชาติเดียวกัน จากเหตุนี้เองที่ทำให้ชาวมลายูปัตตานีได้แพร่หลายออกสู่ส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทยอย่างกว้างขวาง

1.2 การศึกษา

การศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น โดยภาพรวมมีการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนศาสนา

เป็นหลัก คือ จะใช้ปอเนาะเป็นสถาบันศึกษาดังที่ โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ (2530 : 231) ได้กล่าวไว้ใน

หนังสือ “เรื่องการจัดการศึกษาและแนวทางพัฒนาภาคใต้” ว่า การศึกษาวิชาศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะในเขตการศึกษา 2 อันมีจังหวัดนราธิวาส ปัตตานี ยะลา และสตูล และยังมีอีกหลายจังหวัดทางใต้ ที่มีสถาบันสอนศาสนาอิสลามเรียกว่า “ปอเนาะ” ความหมายเดิมของคำว่า “ปอเนาะ” มาจากคำว่า “ฟอนด็อก” แปลว่า “กระท่อม” แต่โดยความเข้าใจทางการศึกษาแล้วหมายถึง สถาบันที่ทำการสอนและเรียนวิชาศาสนาอิสลาม ลักษณะของปอเนาะตามความหมายของสถานที่สอนและเรียนนี้ คือมีบ้านพักของผู้สอน ซึ่งเรียกว่า “โต๊ะครู” มีกระท่อมที่พักนักเรียนซึ่งเรียกว่า ปอเนาะ ตั้งเรียงรายอยู่ในบริเวณบ้านโต๊ะครู และมีอาคารสถานที่สอนที่เรียกว่า “บาลาเซาะห์” หรือ “บาล” บ้างก็สร้างเป็นเอกเทศ แต่ปอเนาะใด สอนอะไร แลไหนดั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถของโต๊ะครู ในด้านวิชาการก็ดี กำลังการสอนก็ดี เพราะโต๊ะครูนี่จะเป็นทั้งผู้ปกครอง ผู้บริหาร ผู้จัดการ และผู้สอน เบ็ดเสร็จ ในตัวโต๊ะครูคนเดียว สำหรับ อิมรอน มะลูลีมและคณะ (2538 : 36-37) ได้อธิบายเกี่ยวกับลักษณะของปอเนาะในหนังสือ “วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับมุสลิมในประเทศไทย : กรณีศึกษากลุ่มมุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้” ว่า ลักษณะของโรงเรียนปอเนาะในเขตภาคใต้ คือ มีกระท่อมจำนวนหนึ่ง ใช้เป็นที่ อยู่อาศัยของนักเรียน ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยเป็นเวลานาน ปอเนาะส่วนใหญ่อยู่ในชนบท ที่ดินที่ใช้ปลูกกระท่อมเป็นของครูหรืออาจเป็นที่ดินที่ได้รับบริจาค (วากัฟ) โดยที่นักเรียนไม่ต้องเสียค่าเช่า อาคารที่ครูใช้สอนเรียกว่า “บาลีเซาะห์” หรือ “บาลี” มักจะอยู่ติดกับบ้านของครู เรียกว่า “โต๊ะครู” ทำการสอนโดยไม่รับเงินเดือน จึงต้องทำงานอย่างอื่นด้วย เช่นทำนาทำไร่หรืออาชีพอื่นๆ ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนเป็นเหมือนกับ

บิดาและบุตร อายุของนักเรียนส่วนใหญ่ที่มาศึกษาอยู่ในระหว่าง 15 – 25 ปี มีทั้งโสดและแต่งงานแล้ว

ดังนั้น ปอเนาะจึงมีเอกลักษณ์เฉพาะซึ่งไม่ใช่โรงเรียน แต่ปอเนาะเป็นสถาบันทางศาสนา ฉะนั้นไม่ควรจะเรียกว่าโรงเรียนปอเนาะเพราะไม่ใช่สภาพของโรงเรียน ไม่มีอาคาร ไม่มีกระดานดำ ไม่กำหนดอายุ และระยะเวลาการเรียน ไม่มีหลักสูตรแต่เมื่อพัฒนาหรือปรับปรุงแล้วจะแปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม หรือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

เว็บสเตอร์ (Webster 1758 : 981) ได้อธิบายความหมายของปอเนาะในหนังสือ “ Webster’s New International Dictionary of the English Language” ว่า คำว่า “ปอเนาะ” หรือคำว่า Fondok, fondok, fondouk, fonduck เป็นคำที่มาจากภาษาอาหรับว่า “Fundug” ซึ่งคำดั้งเดิมมาจากภาษากรีกว่า Pandokos หมายถึงการได้รับทุกสิ่งทุกอย่างหรือใช้ในความหมายโรงแรมสำหรับในแอฟริกาเหนือ คำดังกล่าวจะแปลว่า การทำธุรกิจหรือโกดังสินค้า และนอกจากนั้นจะใช้ในการความหมายของคำว่าโรงแรมเช่นกัน

ในต้นศตวรรษที่ 14 หลังจากที่ศาสนาอิสลามเข้ามาทางมาเลเซีย อินโดนีเซีย ตลอดจนภาคใต้ของฟิลิปปินส์ และภาคใต้ของประเทศไทย ทำให้การศึกษาในภูมิภาคนี้มีความเจริญรุ่งเรืองมาก โดยเฉพาะที่ปัตตานี ดังที่มูฮัมหมัด ซัมเบอร์รี่ (Mohd.Zamberi, 1994 : 93) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความเจริญรุ่งเรืองของการศึกษาที่ปัตตานีในหนังสือ “Patani dan tamadun Melayu” ว่า ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ปัตตานีมีบทบาทในฐานะเป็นศูนย์กลางของอารยธรรมของอิสลาม นอกจากนี้ปัตตานียังเป็นศูนย์กลางของวรรณคดีมาลายูอิสลาม ซึ่งเป็นผลงานจากการเคลื่อนไหวของบรรดานักวิชาการที่มีชื่อเสียง นักวิชาการเหล่านั้นนอกจากจะเป็นที่รู้จักในภูมิภาคนี้แล้ว ยังเป็นที่รู้จักในตะวันออกกลางและแอฟริกาเหนือด้วย จนกระทั่งมีบางคนได้รับอนุญาตให้ทำการสอนในมัสยิด อัลหะรอมที่มักกะห์ ในขณะที่ปัตตานีได้รับการขนานนามว่า เป็นกระเจงกษาของมักกะห์หรือระเบียบแห่งมักกะห์ ดังนั้นนักวิชาการที่ได้สรุปว่า สถาบันการศึกษาปอเนาะได้เกิดขึ้นครั้งแรกที่ปัตตานีซึ่งถือว่าเป็นสถาบันการศึกษาที่เก่าแก่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2531 : 242) ได้อธิบายในหนังสือ “กลุ่มชาติพันธุ์ : ชาวไทยมุสลิม” เกี่ยวกับสถานที่ที่ใช้สอนในระบบการศึกษารูปแบบปอเนาะว่า สถานที่สอนมักได้แก่ มัสยิด บ้านอิหม่ามหรือบ้านผู้รู้คนอื่น ๆ ในหมู่บ้านตลอดจนที่บ้านของตนเองซึ่งพ่อแม่จะเป็นผู้สอน

สำหรับวิชาที่นิยมสอนกันทั่ว ๆ ไปนั้น โมห์มัด อับดุลกาเดร์ (2520 :102) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง ความเข้าใจเรื่องศาสนาอิสลามและชาวไทยมุสลิมเบื้องต้นใน 4 จังหวัดภาคใต้ ว่า มีดังนี้

1. การสอนวิชาพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน
2. วิชาเตฮีด หรือวิชาว่าด้วยเอกภาพของพระเจ้า
3. วิชา ฟิกฮ์ วิชาว่าด้วยข้อควรและไม่ควรปฏิบัติหรือข้อห้ามทางศาสนา พร้อมกับศึกษา

วิธีปฏิบัติศาสนกิจ

4. วิชาไวยากรณ์อาหรับ และภาษาอาหรับ อันจะเป็นหนทางศึกษาความหมายของพระ

มหาคัมภีร์อัลกุรอาน

5. วิชาอื่น ๆ เช่น จริยธรรมอิสลาม วิชาว่าด้วยครอบครัวและมรดก วิชาการแปลพระ

มหาคัมภีร์อัลกุรอาน การแปลและเข้าใจวัจนะของท่านนบี ฯลฯ

รวมความแล้วทั้งหมดเป็นวิชาศาสนาแต่อย่างเดียว มิได้มีการสอนวิชาสามัญเลยอับลู
เลาะฮ์

ตอยยิบ (Abdullah Taib, 1989 : 3) ได้ให้ทัศนะในหนังสือ “Madrasah : Satu Kajian Transformasi Sosial Masyarakat, Melayu Pattani” ว่า หลังจากศาสนาอิสลามเข้ามาในพื้นที่แห่งนี้เป็นเวลาหลายศตวรรษ ปอเนาะจึงกลายเป็นสถาบันการศึกษาที่สำคัญในแผ่นดินมลายู และได้มีการพัฒนานับตั้งแต่สมัยการล่าอาณานิคมจนกระทั่งปัจจุบัน

ปอเนาะได้มีการแปรสภาพปรับปรุงให้เข้าระดับและมาตรฐานโรงเรียนดั่งที่โมหัมมัด อับลูคาเดร์ (2530 :233-235) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “การจัดการศึกษา และแนวทางการพัฒนาภาคใต้” ว่า เมื่อปี พ.ศ. 2503 ทางรัฐบาลได้จัดให้มีการประชุมโต๊ะครูเจ้าของปอเนาะ ผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนาอิสลาม ผู้ว่าราชการจังหวัดทั้งสี่จังหวัด ผู้แทนของกระทรวงและกรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องที่ศูนย์พัฒนาการศึกษาเขตศึกษา 2 จังหวัดยะลา เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น และในปี พ.ศ. 2504 ได้มีการปรับปรุง บริเวณอาคารสถานที่ ปรับปรุงหลักสูตรการสอนเป็นสัดส่วน เป็นชั้นเรียน มีการสอนภาษาไทย สอนวิชาชีพ และมีการวัดผล ต่อมามีการปรับปรุงอีกครั้งเมื่อปี พ.ศ. 2508 ปรับปรุงปอเนาะให้ได้เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียน ดังนั้นในปัจจุบันได้มีหลายปอเนาะที่ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และแปรสภาพจากปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามหรือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

การส่งเด็กไปศึกษาที่ปอเนาะนั้นจะมีการส่งไปเรียนหลังจากที่เด็กจบการศึกษาภาคบังคับ เพราะเป็นวัยที่เด็กสามารถจะอยู่ประจำที่ปอเนาะโดยลำพังได้ ต่อมารัฐบาลได้เห็นถึงความสำคัญของปอเนาะมากขึ้น แต่เนื่องจากการเรียนการสอนที่ปอเนาะนั้นทำการสอนศาสนาเพียงอย่างเดียวน่าจะปรับปรุงให้สอนทั้งวิชาสามัญและวิชาศาสนาควบคู่กัน จึงให้มีการจดทะเบียนปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา โดยรัฐบาลให้การสนับสนุนแก่โรงเรียนเอกชนที่มีคุณสมบัติครบตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้หลายประการ เช่น สนับสนุนด้านการเงิน จัดส่งครูไปช่วยสอนวิชาสามัญ หรือวิชาชีพ ให้อุปกรณ์การเรียนสอน หรือวิทยากรสงเคราะห์ หรือให้สิทธิบางประการ ปัจจุบันนี้

ปรากฏว่ามีหลายปอเนาะที่ได้แปรสภาพปอเนาะเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและยังมีอีกหลายปอเนาะที่ยังคงเป็นปอเนาะดั้งเดิมอยู่ และมีการจดทะเบียนอย่างถูกต้อง

1.3 การเมืองการปกครอง

การเมืองการปกครองในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น มีระยะเวลาการปกครองที่ยาวนานนักวิชาการแต่ละคนได้ให้ทัศนะที่แตกต่างกันดังนี้

เสาวนีย์ จิตต์หมวด, (2531 : 73) ได้กล่าวในหนังสือ “กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยมุสลิม” ว่าปัตตานีในอดีตมีฐานะเป็นอาณาจักรหรือรัฐหนึ่ง มีอาณาบริเวณที่ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาสในปัจจุบันและบางส่วนของจังหวัดสงขลา ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 ลอเรนซ์ พีบริกซ์ (Lawrence P. Briggs.) ได้ค้นพบหลักฐานบางประการและบันทึกว่าบริเวณ 5 จังหวัด (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลา และสตูลบางส่วน) มีชื่อเรียกในปี พ.ศ. 1149 – 1150 ว่า อาณาจักร “จี้ตือ” (chih-tu)

ส่วน อารง สุทธศาสตร์, (2519:109) ได้กล่าวในหนังสือ “ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้” ว่าหลักฐานอีกสายหนึ่งเป็นที่รู้จักกันมากในหมู่นักประวัติศาสตร์ กล่าวว่าการดินแดนแห่งนี้ในสมัยเดียวกันมีชื่อเรียกว่า “อาณาจักรลังกาสุกะ” (Langka Suka) ซึ่งเรียกตามภาษาจีนว่า “ลังยาชีว” (Lang – ya – hsiu)

อ.บางนรา, (2519 : 11) ได้กล่าวในหนังสือ “Hikayat Melayu Patani” ว่าแรกเริ่มเดิมทีกษัตริย์แห่งมลายูปัตตานีนั้นมีศูนย์กลางอยู่ที่โกตามะหัลลิมย์ ซึ่งปกครองโดยพญาตุกรมมหายาน

ส่วนครองชัย หัตถา (2541 : 128) ได้อธิบายในหนังสือ “ปัตตานี : การค้าและการเมือง การปกครองในอดีต” ว่า เนื่องจากแหล่งที่ตั้งของราชวังนั้นมีความห่างไกล และลำบากต่อพ่อค้าที่เดินทางมาค้าขาย ดังนั้นพญาตุนักปา ซึ่งเป็นบุตรของพญาตุกรมมหายาน จึงทรงย้ายศูนย์กลางการปกครองไปยังหมู่บ้านท่าเรือแห่งหนึ่ง หลังจากนั้นจึงตั้งชื่อว่า “ปะตานี” ซึ่งมีความเชื่อว่ามีศูนย์กลางที่หมู่บ้านกรือเซะ เป็นหมู่บ้านหนึ่งในเขตอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานีปัจจุบัน หลังจากนั้นเมืองปัตตานีที่กรือเซะ ก็เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว พญาตุนักปา ทรงให้พระบรมศานุวงศ์ทั้งหมดมาอยู่ที่เมืองแห่งใหม่และมีพสกนิกรทั่วไปติดตามมาด้วยมากมาย บริเวณพระราชวังนี้ เรียกว่า โกตา อีสตานา (Kota Istana หรือ Royal Citadel) ซึ่งได้สร้างขึ้นริมฝั่งคลองตรงกันข้ามกับหมู่บ้านปะตานี ยี่นานวันอาณาจักรปะตานีก็มีประชากรเพิ่มมากขึ้น ที่ปากอ่าวปะตานี มีเรือสินค้าลำใหญ่ ๆ จากชาติต่าง ๆ เข้าเทียบท่านำสิ่งของจากต่างประเทศมาสร้างความสำเร็จรุ่งเรืองให้แก่ปะตานีเป็นอย่างมากและไม่ย่อหน้าไปกว่าเมืองมะละกา อาณาจักรปะตานีเจริญ ก้าวหน้าไม่หยุดยั้ง จะเห็นว่าในปี ค.ศ. 1516 เมื่อ

กัปตันเรือฝรั่งชาวโปรตุเกสได้เข้าเฝ้าสุลต่านปะตานีแล้วจึงได้รับพระบรมราชานุญาตให้ทำการค้าขายในปะตานี และนำสินค้าขึ้นฝั่งพร้อมกับให้สร้างโกดังสินค้าด้วย

Thomas M.Fraser, (1966 : 2) ได้กล่าวในหนังสือ “M. Fisherman of South Thailand” ว่า เมืองปะตานีได้รับการสถาปนาขึ้นในปี พ.ศ.2012 และหลายปีต่อมาพญาตุนักปา จึงเปลี่ยนเข้ามานับถือศาสนาอิสลาม ทั้งนี้สืบเนื่องจากพระองค์ได้ปฏิบัติสัญญาที่ได้ให้ไว้กับเซ็ก (Syek Said) ชาวเมืองปาไซ (เมืองหนึ่งซึ่งอยู่บนเกาะสุมาตรา) ที่มารักษาพระองค์ให้หายจากโรคผิวหนังและเมื่อเข้ารับศาสนาอิสลามแล้ว พญาตุนักปาได้เปลี่ยนพระนามว่า “สุลต่านอิสมาแอล ซาห์ ซิลลุลลอฮู ฟิลอะลาม” (Sulten Ismail Syah Zillullah Fil A’Lam) หลังจากนั้นข้าราชการประชาชนต่างก็มารับศาสนาอิสลาม หลังจากนั้นศาสนาอิสลามจึงเริ่มแผ่ขยายในอาณาจักรปะตานี ตั้งแต่บัดนั้นได้เจริญรุ่งเรืองมากขึ้นในศตวรรษที่ 21 จนปะตานีมีลักษณะสังคมเป็นสังคมมุสลิมอย่างแท้จริง

อิบรอฮีม ชุกรี (2540 :30) ได้อธิบายในหนังสือ “ประวัติราชอาณาจักรมลายู” ว่า ปะตานีได้มีกษัตริย์ปกครองมากมายและสร้างความเจริญรุ่งเรืองเป็นเวลาหลายปี จนกระทั่งปี พ.ศ.2332 เมื่อแม่ทัพพม่าได้โจมตีเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงมอบอำนาจให้กรมพระยาบวรมหาสุรสิงหนาท ซึ่งเป็นอุปราชนำทัพไทยออกต้าน กองทัพไทยได้ขึ้นมาสมทบกับทัพเมืองนครศรีธรรมราชต่อสู้กับพม่าเป็นเวลาหลายเดือนจนกระทั่ง ทัพพม่าแตกถอยร่นกลับไป เมื่อสงครามยุติลงกรมพระยาบวรมหาสุรสิงหนาทได้นำกองทัพเข้าสู่เมืองสงขลาเพื่อจัดเตรียมการปกครองที่นั่น หลังจากนั้นได้ส่งทูตมายังเมืองปะตานีขอร้องให้สุลต่านมุฮัมมัดยอมจำนน แต่กษัตริย์ปะตานีและเสนาบดีผู้ใหญ่ไม่ยินยอมด้วย พระมหาอุปราชจึงทรงบัญชาให้พระยากลาโหมเป็นแม่ทัพนำกำลังทหารมาตีปะตานีและทรงกำชับให้ยึดเมืองให้ได้ ทำให้เหตุการณ์เจ็ดหัวเมืองสงบเรียบร้อยมาตลอดจนสิ้นสมัยรัชการที่ 2

อ.บางนรา (2519 : 59) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “เมืองปัตตานีในอดีต – ปัจจุบัน” ว่า หลังจากนั้นได้เกิดเหตุการณ์วุ่นวายขึ้นในปัตตานีอีกครั้งหนึ่ง ในปี พ.ศ.2334 เมื่อตั้งกูลามิติน ได้ส่งทูต “นาคะกาสูง” กือราชลัษฏี พร้อมเครื่องราชบรรณาการไปเกลี้ยกล่อม อยุธยา เชียงตุง กษัตริย์ญวน ขอความร่วมมือให้นำกองทัพญวนโจมตีตอนเหนือ ส่วนตั้งกูลามิตินจะนำกองทัพโจมตีทางตอนใต้ ต่อมาจึงมีราชสาส์นมากราบบังคมทูลให้พระองค์ทรงทราบ ดังนั้นจึงทรงโปรดเกล้าให้พระยากลาโหมราชเสนายกกองทัพเรือไปตีเมืองปัตตานีและจับตั้งกูลามิตินให้ได้พร้อมทรงให้นำตัวมากักขังไว้ที่กรุงเทพฯ และทรงโปรดเกล้าแต่งตั้งระตูปะกาลันเป็นเจ้าเมืองปะตานีสืบแทน นอกจากนั้นยังแต่งตั้งคนไทยอีกจำนวนหนึ่งเป็นกำลังรักษาในเมือง

ทวิศศักดิ์ ลอมลัม (2516 : 52) ได้กล่าวในหนังสือ “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมลายู” ว่า ความพ่ายแพ้ของปัตตานีในครั้งนี้ นับว่าเป็นการสูญเสียเอกราชของปัตตานีที่มีความหมายอันยิ่งใหญ่ต่อประวัติศาสตร์ปัตตานี จากความพยายามและความเสียสละของบรรดาราชาปัตตานีเป็นเวลาหลายร้อยปีนั้น ได้รับผลตอบแทนอย่างเสรีาสลค อธิปไตยของราชาปัตตานีและเสรีภาพของปัตตานีก็ตกอยู่ภายใต้การปกครองของชาวสยาม ปัตตานีสมาพันธ์นั้นตรงกับสมัยตงกูสุหลงเป็นผู้ว่าราชการปัตตานี จากเหตุการณ์ความไม่สงบดังกล่าวรัชการที่ 3 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ยกทัพลงไปปราบปรามบริเวณ 7 หัวเมืองเป็นผลสำเร็จ เหตุการณ์ความไม่สงบในบริเวณ 7 หัวเมืองก็ไม่เกิดอีกเป็นหลายทศวรรษ เมื่อปัตตานีตกอยู่ภายใต้การปกครอง รัฐได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองในปัตตานีเสียใหม่ จนกระทั่งถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการที่ 3 ได้เกิดเหตุการณ์ไม่สงบขึ้นในหัวเมืองไทรบุรี พระยาภักดีบริรักษ์ (แสง) ซึ่งในขณะนั้นกำลังปฏิบัติราชการที่เมืองไทรบุรีได้ขอความช่วยเหลือจากพระสุรินทรซึ่งปฏิบัติราชการที่เมืองนครศรีธรรมราช ให้เกณฑ์กองทัพจากหัวเมืองทั้ง 7 ทำให้ชาวมลายู ในหัวเมืองทั้ง 7 เกิดกระด้างกระเดื่อง ทั้งนี้เนื่องจากพระยาสุรินทรไปเกณฑ์ให้คนมลายูไปรบกับคนมลายูด้วยกัน ทำให้ชาวมลายูเห็นข้าราชการไทยข่มเหงชาวมลายูในบริเวณเจ็ดหัวเมืองจึงถือโอกาสก่อกบฏขึ้น

อนันต์ วัฒนานิก (2523 : 59) ได้กล่าวในหนังสือ “ประวัติเมืองลังกาสุกะ : เมืองปัตตานี” ว่า เมื่อปี พ.ศ. 2351 ระบุปะกาลัน เกิดความขัดแย้งกับลัทธิมณาดายัน ข้าราชการไทย ซึ่งมีกำลังพลน้อยไม่อาจจะสู้ได้ จึงได้รายงานไปยังเจ้าเมืองสงขลา เจ้าพระยาอินทริศมูทรวงกรมภักดี (บุญสุข) ได้ระดมกำลังทหาร ยกกองทัพจู่โจมเมืองปัตตานี ได้สำเร็จและยึดต่อสู้กัน จนกระทั่ง ระบุปะกาลัน เสียชีวิต

อิหมรอน มะลูลีมและคณะ(2538 : 54) ในหนังสือ “วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับมุสลิมในประเทศไทย : กรณีศึกษากลุ่มมุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้” ว่า เมื่อครั้งมาถึงรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงเลิกระบบเดิมเสียและใช้ระบบ “มณฑลเทศาภิบาล” แต่ยังคงแต่งตั้งสุลต่านที่เคยมีอำนาจปกครองเมืองต่างๆ ให้ปกครองต่อไป โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นผู้ว่าราชการเมือง และคณะกรรมการเมืองเป็นต้น โดยให้บริเวณ 7 หัวเมือง ขึ้นต่อข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช แต่ต่อมาเนื่องจากการคมนาคมไม่สะดวก และห่างไกล ไทยได้ตราข้อบังคับสำหรับปกครองดินแดนส่วนนี้ขึ้น เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2444) เรียกว่า “กฎข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณ 7 หัวเมือง ร.ศ. 120” ตามข้อบังคับนี้กำหนดให้หัวเมืองทั้งเจ็ด ซึ่งแต่ละเมืองมีหน่วยบริหารของตนเองไปรวมอยู่กับเขตการปกครองอีกอย่างหนึ่งที่เรียกว่า “มณฑล” ผู้ปกครองมณฑลต้องปกครองไปตามคำสั่งจากกรุงเทพฯ หรือจากเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช

การเมืองการปกครองของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้¹ วินัย คุรุวรรณพัฒน์ (2522 : 47)

ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “ทัศนคติของคนไทยในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อประเทศสหพันธ์มาเลเซีย” ว่า การปกครองบริเวณเจ็ดหัวเมืองได้ถูกยกเลิกไปเมื่อปี พ.ศ. 2449 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จัดตั้งมณฑลปัตตานีขึ้นตามระบบมณฑลเทศาภิบาล และให้ปรับปรุงอาณาเขตเสียใหม่ โดยยุบเมืองเล็กสามเมือง คงเหลือเพียงสี่เมือง คือ 1.เมืองปัตตานี ประกอบด้วย เมืองปัตตานีเดิม เมืองหนองจิก และเมืองยะหริ่ง 2. เมืองยะลา ประกอบด้วยเมืองยะลาเดิม และเมืองรามัน 3. เมืองสายบุรี 4. เมืองระแงะ

ขจัดภัย บรูษพัฒน์,(2519 : 86-87) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ชาวไทยมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้”ว่า ในปี พ.ศ. 2475 ทางภาครัฐได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองอีกครั้ง โดยย้ายที่ว่าการอำเภอบางนาขึ้นกับจังหวัดนราธิวาส ส่วนอำเภอตะลุบันเป็นอำเภอสายบุรีขึ้นกับจังหวัดปัตตานี หลังจากนั้นได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยามพุทธศักราช 2476 โดยแบ่งออกเป็นราชการบริหารส่วนกลาง ราชการบริหารส่วนภูมิภาค และราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่มีราชการบริหารส่วนภูมิภาคเป็นมณฑล ดังนั้นจึงยุบและยกเลิกมณฑลทั่วราชอาณาจักร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2476 เป็นต้นมาด้วยเหตุนี้มณฑลปัตตานีจึงถูกแบ่งออกเป็น 3 จังหวัด คือ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส ซึ่งปัจจุบันเป็นที่รู้จักกันในนามสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. ชีวิตประวัติของ ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์

โมหัมมัด อับดุลกาเดร์(253 :18) ได้เขียนในหนังสือ “ประวัติย่อของ ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์” ว่า ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ เป็นบุตรของนาย การ์เดร์ อับดุลกาเดร์ กับนางแวแชนะ อับดุลกาเดร์ เกิดเมื่อวันที่ 3 เดือนมกราคม พ.ศ.2473 ที่บ้านฮือแร หมู่ที่ 3 ตำบลยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ท่านได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานจากโรงเรียนประถมศึกษาบารักห์บำรุงราษฎร์ อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี หลังจากนั้นผู้เป็นบิดาได้ส่งท่านไปเรียนต่อที่ปอเนาะหะซิมิง¹ และปอเนาะบานา² เป็นเวลา 3 ปี ได้ศึกษาต่อระดับมัธยมที่โรงเรียนภาษาอาหรับยาเมะมร์เบา รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซียและ

¹ ปอเนาะหะซิมิง คือ โรงเรียนสตรีพัฒนาศึกษา ปัจจุบันตั้งอยู่ที่บ้านกรือเซะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

² ปอเนาะบานา คือ โรงเรียนศาสนูปถัมภ์ ปัจจุบันตั้งอยู่ที่บ้านบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

ได้ศึกษาต่อระดับไฮสคูลที่โรงเรียนภาษาอังกฤษ อิสลาฮสกูล ในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย เช่นกัน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2495 ท่านได้กลับมาศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ ได้รับอนุปริญญาทางพาณิชย์ และการบัญชี หลังจากนั้นเมื่ออายุของท่านย่างเข้า 24 ปี ท่านได้เริ่มทำงานกับหน่วยงานของราชการ โดยสมัครเป็นลูกจ้างประจำที่กรมวิชาการเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ.2497 รับผิดชอบงานด้านแปล และเรียบเรียงแบบเรียนภาษาไทยมลายูสำหรับสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ต่อมาปี พ.ศ.2502 ท่านสอบบรรจุเป็นข้าราชการวิสามัญในตำแหน่ง ผู้ช่วยการศึกษาประชาชนของจังหวัดปัตตานี เมื่อปี พ.ศ.2506 ท่านได้เป็นหัวหน้าหน่วยการศึกษาประชาชนจังหวัดยะลา ต่อมาท่านได้รับทุนจากมูลนิธิ อาเซียเพื่อ ศึกษาในระดับปริญญาตรีและปริญญาโททางการศึกษาผู้ใหญ่ที่มหาวิทยาลัยฟลอริดาสเตท ประเทศสหรัฐอเมริกา กลับมาได้รับการบรรจุเป็นข้าราชการครูโท เมื่อปี พ.ศ. 2513 (โมหัมมัด อับดุลกาเดร์,(2531 :14) และในปี พ.ศ.2517 ท่านได้รับทุนจากมหาวิทยาลัยฟลอริดาสเตทเพื่อไปศึกษา ต่อในระดับปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยเคมอีกครั้งในสาขาการวางแผนและการบริหารการศึกษา นอกโรงเรียน หลังจากที่ท่านจบการศึกษาในระดับปริญญาเอก ท่านได้รับการแต่งตั้ง จากกรม สามัญศึกษาให้เป็นหัวหน้าศูนย์การศึกษาประชาชน จังหวัดยะลาต่อมาในปี พ.ศ.2531 ท่านได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ที่จังหวัดสงขลา และในปี พ.ศ.2532 กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้แต่งตั้งให้ท่านเป็นผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอก โรงเรียนจังหวัดยะลา จนเกษียณอายุราชการ

ดร.สีปพนนท์ เกตุทัต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้กล่าวชื่นชมในผลงานของ ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ เมื่อครั้งไปเยี่ยมศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดยะลา ปี พ.ศ. 2532 ว่า “ผมได้รับการรายงานทั้งโดยตรงและจากผู้อำนวยการศูนย์ฯยะลา ซึ่งผมได้รู้จักกับท่านเป็นเวลา หลายปี เราเคยไปประชุมต่างประเทศร่วมกัน สัมมนาด้วยกันหลายหนทั้งในกรุงเทพฯ และ ต่างจังหวัด จากรายงานที่ได้รับจากท่านทั้งโดยตรงและโดยอ้อม จากเพื่อนของผมที่เป็นชาว ต่างประเทศ ทั้งในมาเลเซีย และต่างประเทศไกล ๆ จนถึงยุโรปและในอเมริกา ยังแสดงความชื่นชม ยินดีต่อการดำเนินของศูนย์ฯยะลา ตามที่ท่านได้ทำงานมานั้นเป็นผลดียิ่งยิ่ง จนกระทั่งมีชื่อเสียง เลื่องลือไปจนถึงต่างประเทศ บทบาทของท่านเป็นบทบาทที่สำคัญยิ่งที่จะช่วยส่งเสริมสถานะของ ประเทศและด้านความมั่นคงของประเทศ ผมก็มีความมั่นใจว่าท่านทั้งหลายที่อยู่ในจังหวัดชายแดน ภาคใต้มีความซาบซึ้งและตระหนักในบทบาทและความสำคัญของท่านเป็นอย่างดี ความหวังใน ด้านความเข้าใจกันระหว่างวัฒนธรรมคงต้องใช้เวลานานเป็น 10 ปี 20 ปี หรือ 1 – 3 ชั่วอายุคน แต่ ด้วยความเข้าใจของท่านทั้งหลายและเพื่อนพี่น้องไทย แม้ว่าวัฒนธรรมและศาสนาต่างกัน แต่เราก็มี จุดมุ่งหมายตรงกันที่ช่วยกันพัฒนาและรักษาผืนแผ่นดินไทยไว้ให้เจริญก้าวหน้าสืบไป ผมฝาก ความหวังและความเข้าใจกับท่านทั้งหลาย ภายใต้การนำและการบริหารงานของผู้อำนวยการศูนย์ฯ ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ ว่า เราจะช่วยพัฒนาการศึกษาให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป” (ศูนย์การศึกษานอก

โรงเรียนจังหวัดยะลา, 2533 : 12) หลังจากที่ท่านได้เกษียณอายุราชการ ท่านได้ทุ่มเทชีวิตจิตใจและเวลาอันมีค่า ในการช่วยเหลือและพัฒนาสังคมโดยเฉพาะปัญหาเยาวชนเสพติด ท่านได้ร่วมมือกับอดีตผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา คือ ท่านชูชาติ พูลศิริ และประชาชนในตำบลบุคิ ก่อตั้งศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด “คารุลอิมาน” ยะลา ขึ้นในปี พ.ศ.2538 (โมหัมมัด อับดุลกาเดร์, (2538 :2) ผลงานของท่านได้รับการยอมรับและสามารถแก้ปัญหาสังคมได้ในระดับหนึ่งในเวลาเดียวกันนั้นท่านได้ร่วมมือกับศูนย์มรกัสตะวะหะยะลา³ ในการเผยแพร่ศาสนาอิสลามในพื้นที่ต่างๆ ทั้งทุกภาคของประเทศไทย และต่างประเทศ จนกระทั่งท่านได้เสียชีวิตลงอย่างสงบ เมื่อวันที่ 23 เดือนเมษายน พ.ศ.2542 ที่โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และศพของท่านได้ฝังไว้ ณ ภูโบร์ (สุสาน) โต๊ะอาเยาะห์ จะบังติกอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

3. แนวคิด และบทบาทของ ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ ในการพัฒนาสังคมชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

3.1 ด้านสังคม

โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ (2530 : 2) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ความเข้าใจศาสนาอิสลาม และชาวไทยมุสลิมเบื้องต้น ในจังหวัดชายแดนภาคใต้” ว่า เป็นที่ยอมรับแล้วว่าความเชื่อทางศาสนานี้มีอิทธิพลต่อมนุษย์ในสังคมอย่างมาก ฉะนั้น ประเทศที่ปกครองด้วยระบบประชาธิปไตย ต่างก็ให้สิทธิแก่บุคคลที่จะนับถือศาสนาใดๆ ได้ตามแต่ตนจะศรัทธา นักวิชาการทางการปกครอง นักเศรษฐศาสตร์ นักสังคมศาสตร์ของประเทศในกลุ่มประชาธิปไตยต่างก็ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัย ทฤษฎีในการพัฒนาต่าง ๆ นั้นต้องมีชี้ทำลายความเชื่อถือหรือขนบธรรมเนียมของสังคม หากแต่พยายามศึกษา และใช้พลังของความเชื่อถือและขนบธรรมเนียม ทศนะคติค่านิยมที่มีอยู่แล้วในสังคมเป็นอุปกรณ์ผลักดันการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ต่อไป

โมหัมมัด อับดุลกาเดร์, (2530 : 11) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “การจัดการศึกษาและแนวทางพัฒนาภาคใต้” ว่า ธรรมชาติของมนุษย์แตกต่างกัน การเรียนรู้ความแตกต่างเป็นหนทางของคนฉลาด เพื่อจะได้ศึกษาได้เข้าใจกัน เข้าใจ ใจเขาใจเรา ได้เกิดความรักกันได้ความเหมือนที่เกิดจากการเร่ร่อนและกดดันเป็นการฝืนธรรมชาติ เป็นแนวปฏิบัติที่ไม่ฉลาดจะทำให้หัดใจและไม่รักกันได้

จรัญ มะลูลีม และคณะ (2539 : 75-76) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ไทยกับโลกมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม.” ว่า ข้าราชการและกลุ่มบุคคลที่ไม่ใช่มุสลิมบางคนบางกลุ่มมักมองชาวมุสลิมที่เคร่งครัดต่อการปฏิบัติตามหลักศาสนาว่าเป็นพวกที่ก่อให้เกิดปัญหามุ่งหวังผลทางด้าน

³ มรกัสตะวะหะยะลา คือ ศูนย์รวมเพื่อเผยแพร่ ศาสนาอิสลาม ตั้งอยู่ที่ 58/102 หมู่ 3 ตำบลสะเตงนอก อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

การเมือง และชอบละเมิด กฎข้อบังคับของสังคมส่วนรวม และอีกบางคนบางกลุ่มยังมองว่ามุสลิมด้วยความรู้สึกที่ว่าเป็นกลุ่มที่เกียจคร้านไม่จริงจังในการประกอบอาชีพ

3.2 ด้านการศึกษา

โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ (2530 : 62) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ความเข้าใจเรื่องศาสนาอิสลามและชาวไทยมุสลิมเบื้องต้นในจังหวัดภาคใต้” ว่า ความสำคัญทางการศึกษาได้มีการเน้นหนักอย่างมากในศาสนาอิสลาม ซึ่งจะเห็นได้จากหลักฐานการขอพรจากพระเจ้าของท่านบิหมุฮัมมัดเองนั้น ท่านได้ขอให้พระองค์โปรดเพิ่มพูนความรู้อยู่เสมอๆ ในพระมหาคัมภีร์กุรอานได้เน้นหนักและสั่งสอนให้ผู้นับถือศาสนาอิสลามจงใช้สติปัญญาในการศึกษาหาความรู้ให้มาก ดังนั้นมุสลิมในยุคก่อนๆ ได้ทุ่มเทกำลังในการศึกษาหาความรู้จนได้เป็นผู้นำในทางวิชาการและเป็นนักการศึกษาไม่แพ้การเป็นผู้นำทางการ เมืองอยู่หลายศตวรรษ

โมหัมมัด อับดุลกาเดร์, (2530 : 75) ได้ให้ข้อสรุปเรื่องการศึกษาในหนังสือ “การศึกษาภาษาไทยในจังหวัดภาคใต้” ว่า แม้จะกล่าวโดยมิได้คำนึงผลประโยชน์ทางอื่น การศึกษาให้รู้ที่ดีกว่าไม่รู้ ดังคำบัญญัติของพระองค์อัลลอฮ์ในซูเราะฮ์ อชชะมฺร आयัตที่ 9

{ فَلْهَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ }

ความว่า “ท่านบิหมุฮัมมัดจงกล่าวเถิดว่า คนไม่รู้ย่อมไม่เท่าคนรู้” แต่ถ้าจะพิจารณาในแง่ของการศึกษาที่จะให้สมบูรณ์นั้นถือว่าการศึกษาภาษาไทยย่อมเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องศึกษา เพราะตามหลักวิชาอุซูลฟิกห์ กล่าวว่า “เราจะไม่ได้มาสิ่งซึ่งจำเป็นแก่เรา เว้นแต่ได้สิ่งนั้นมาก่อน สิ่งนั้นจำเป็นเช่นเดียวกัน” ตามที่เราเข้าใจตามคำรัสซของท่านบิ ที่ให้ศึกษาภาษาจีน ซึ่งมีความว่า จงศึกษาหาความรู้แม้ว่าจะไกลถึงประเทศจีน แต่ถ้าหากผู้ไปศึกษานั้นไม่เข้าใจภาษาจีน ผู้ศึกษานั้นก็จำเป็นที่จะต้องเรียนภาษาจีนก่อนจนกว่าจะสามารถเรียนวิชาที่จำเป็นนั้น ฉะนั้นถ้าหากเรามาพิจารณาว่า กฎหมายและประกาศต่าง ๆ ทางราชการ ซึ่งคุ้มครองให้เราชาวไทยมุสลิมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้จะให้สมบูรณ์นั้นต้องเรียนด้วยภาษาไทยและเขาทั้งหลายจำเป็นที่จะต้องรู้กฎหมายต่าง ๆ เหล่านั้น เพราะถ้าหากพวกเขาทั้งหลายปฏิบัติผิดกฎหมายก็จะเป็นการเสียหายแก่ตัวเองและทรัพย์สิน เราจะไม่สามารถเข้าใจกฎหมายเหล่านั้นได้ จนกว่าจะเรียนรู้ภาษาไทย ดังนั้นการศึกษาภาษาไทยจึงจำเป็น

จากการที่ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในขณะนั้นมีผู้รู้และเข้าใจภาษาไทยน้อยมากไม่สามารถที่จะสื่อภาษาที่เข้าใจ ทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนและการเข้าใจที่ไม่ตรงกันสร้างปัญหาระหว่างรัฐกับประชาชนอยู่เรื่อยมา ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ ระบุปัญหานี้ดีท่านจึงมีแนวคิดที่จะแก้ ปัญหาเพื่อพัฒนาสังคมชาวไทยมุสลิมที่อยู่ในพื้นที่แห่งนี้ โดยการนำเสนอแนวคิดและแนวทางการปฏิบัติควบคู่กันไป เพื่อปัญหาเหล่านี้ได้หมดไปโดยเร็ว ท่านได้จัดทำการวิจัยวิธีสอนภาษาไทย

วางโครงการประชาสัมพันธ์ โครงการอบรมเจ้าหน้าที่ เป็นต้น จนได้รับผลสำเร็จที่ดีและได้รับการชมเชยจากท่านสัมพันธ์ ทองสมัคร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ว่า “ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดยะลา ได้ทำงานที่สำคัญต่อประเทศชาติและประจักษ์แล้วว่า การศึกษานอกโรงเรียนนี้ ถ้าหากเข้าใจและตั้งใจทำงานสามารถสนองนโยบายทางการศึกษาให้แก่รัฐบาลอย่างกว้างขวางเป็นหนทางหนึ่งในการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาแก่ประชาชนทั้งที่มีทุนทรัพย์และที่อยู่ห่างไกลได้ เป็นการช่วยลดช่องว่างทางการศึกษาได้เร็วกว่าและประหยัด (บรรณาธิการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดยะลา, 2533 : 14)

เกี่ยวกับการจัดการให้การศึกษาที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนนั้น ปานตา อับดุลกาเดร์ได้ให้ข้อมูลว่า

“ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนที่บริหารงานโดย ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ ไม่ได้ให้การศึกษาวิชาสามัญอย่างเดียว หากแต่มีบริการฝึกทักษะทางอาชีพด้วย เช่นกลุ่มอุตสาหกรรม กลุ่มคหกรรม กลุ่มพาณิชยกรรม และกลุ่มเกษตรกรรม การจัดการศึกษาสายอาชีพของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประสบผลสำเร็จอย่างมาก จะเห็นได้จากประชาชนในท้องที่จังหวัดยะลา และจังหวัดใกล้เคียง ได้สมัครเข้าเรียนเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ และนักศึกษาที่จบไปแล้วสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพอิสระได้อย่างแท้จริง ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดยะลา ยังเปิดบริการจนถึงทุกวันนี้” (ปานตา อับดุลกาเดร์, สัมภาษณ์ : 12 ตุลาคม 2546)

3.3 ด้านการเมืองการปกครอง

นอกจากแนวคิดและบทบาทด้านการศึกษาแล้ว ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ ได้สร้างไว้เป็นมรดกตกทอดให้กับพี่น้องชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แล้วท่านยังมีแนวคิดและบทบาททางการเมืองการปกครอง เพื่อที่จะให้สังคมชาวไทยมุสลิมได้รับการพัฒนาอย่างสันติวิธีบนโลกนี้ตามวัฒนธรรมอิสลาม ท่านจึงตัดสินใจลงสมัครในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดยะลา แต่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนมากเท่าที่ควรเพราะคนส่วนใหญ่เห็นว่า ท่านควรให้ความสำคัญทางการศึกษามากกว่าด้านอื่นๆ (มานิต จารงค์ (สัมภาษณ์), 14 ตุลาคม 2547) ดังจะเห็นได้จากการประชุมสมัชชาสากลว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่ได้กล่าวว่า “การรู้หนังสือมิใช่การอ่านออกเขียนได้เท่านั้นหากหมายถึงการรู้หนังสือกับการสร้างพลังประชาธิปไตย การรู้หนังสือกับความเสมอภาคอย่างแท้จริงระหว่างบุรุษและสตรี การรู้หนังสือกับการส่งเสริมสุขภาพอนามัย การรู้หนังสือกับสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องหา การรู้หนังสือกับการวัฒนธรรมของธรรมชาติ” (บรรณาธิการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดยะลา, 2533 : 21) จากเหตุผลนี้ท่านได้เสนอแนวคิดต่อไปว่า คนจำนวนมากต้องการรู้หนังสือ ซึ่งเป็นเรื่องการศึกษาแท้ ๆ แต่แท้จริงการไม่รู้หนังสือเป็นปัญหาทางสังคมต่างหาก ดังนั้นในการรณรงค์ เพื่อการรู้หนังสือจึงจำเป็นต้องอาศัย

มาตรการทางการเมือง สังคม วัฒนธรรมและการศึกษาซึ่งต้องอาศัยการระดมกำลังทั้งมวลของสังคมจึงจะได้รับผลสำเร็จอย่างแท้จริง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ท่านได้สมัครเป็นสมาชิกสภาาร่างรัฐธรรมนูญ (ส.ส.ร.) ทำงานในตำแหน่งคณะกรรมการสมาชิกสภาาร่างรัฐธรรมนูญ ท่านได้นำเสนอแนวคิดในเรื่อง ส.ส.ร. กับการจัดการซื้อเสียงว่า “มติหนึ่งที่ยากจะเสนอ คือ การซื้อสิทธิ์ขายเสียงนั้น เป็นที่รู้กันอย่างกว้างขวางว่าไม่ได้เกิดระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้งกับผู้มีสิทธิใช้เสียงโดยตรง แต่จะซื้อผ่านผู้มีอำนาจหน้าที่ต่อผู้มีสิทธิใช้เสียง ในพื้นที่เดียวกันตกลง จำนวนคนอย่างชัดเจนเพื่อจะได้ถ่วงถามและให้โทษตามข้อตกลงกันต่อไป ซึ่งเป็นผู้รู้จำนวนผู้มีสิทธิมีความผูกพันในชีวิตประจำวัน กับผู้มีสิทธิใช้เสียงในเกือบทุกๆ ด้าน กระทรวงมหาดไทยในฐานะที่เป็นผู้รับผิดชอบ ผู้มีความรอบรู้ความเป็นมาและความเป็นไปในการปกครองท้องถิ่น มีกองทัพนายอำเภอ และปลัดอำเภอทั่วประเทศคลุกคลีกับประชาชนอย่างใกล้ชิดจะไม่มีความรู้ ไม่มีความคิดที่จะแก้ไขในเรื่องนี้กันเลยหรือ (ข่าวสด มุมเสมาการศึกษา, 13 มกราคม 2540 หน้า 7)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาเกี่ยวกับ ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ : ชีวประวัติแนวคิดและบทบาทในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาชีวประวัติของ ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์
2. เพื่อศึกษาแนวคิดและบทบาทของ ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ ในการพัฒนาสังคมจังหวัด

ชายแดนภาคใต้

ความสำคัญและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาเกี่ยวกับ ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ : ชีวประวัติแนวคิดและบทบาทในการพัฒนาสังคม จังหวัดชายแดนภาคใต้ในครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าจะได้รับประโยชน์ ดังต่อไปนี้

1. รู้เกี่ยวกับชีวประวัติของ ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์
2. รู้และเข้าใจ แนวคิดและบทบาทของ ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ ในการพัฒนาสังคมชาว

ไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

3. เข้าใจถึงสภาพสังคมและวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
4. เพิ่มประสบการณ์ด้านการวิจัย แก่ผู้วิจัยและเป็นข้อมูลสำหรับผู้สนใจที่จะศึกษาค้นคว้า

เกี่ยวกับเรื่องนี้ในโอกาสต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเกี่ยวกับสภาพสังคมและปัญหาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยสังเขป ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ การศึกษา และการเมืองการปกครอง
2. ศึกษาชีวประวัติของ ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ ซึ่งรวมถึง ชีวิตในวัยเยาว์ ครอบครัว การศึกษา และประสบการณ์การทำงาน การเข้าสู่สังคมและการเมือง บั้นปลายชีวิตและผลงานต่าง ๆ
3. ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและบทบาทของ ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ ในการพัฒนาสังคมชาว

ไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ข้อตกลงเบื้องต้น

อัล-กุรอานที่ใช้ในการอ้างอิง คือ พระมหาคัมภีร์อัล-กุรอาน พร้อมคำแปลเป็นภาษาไทย
ของ

สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ ตีพิมพ์เมื่อ ฮ.ศ.1419 ณ ศูนย์กษัตริย์พะอ์อัดเพื่อการพิมพ์อัล-กุรอาน นครมาดี
นะห์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย

แนวคิดและบทบาทในการพัฒนาสังคม ในที่นี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์เจาะลึกเน้นด้านการศึกษา
มากกว่าด้านอื่น ๆ

นิยามศัพท์เฉพาะ

แนวคิด คือ อิทธิพล แนวความคิด มุมมองการอธิบายของ ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ ที่
มีอิทธิพลต่อการพัฒนาสังคมชาวไทยมุสลิมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

บทบาท คือ พฤติกรรม การปฏิบัติหน้าที่ ผลงาน ของ ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ ที่มีต่อ
สังคมชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

พัฒนา คือ การนำแนวคิดและบทบาทมาใช้ในสังคมชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดน
ภาคใต้ มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิถีการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้นตามครรลอง บทบัญญัติศาสนาอิสลาม
เพื่อสร้างความสันติสุขและเจริญทั้งทางต่อไป

สังคม คือ สังคมชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันประกอบด้วย จังหวัด
ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ.2475 ถึงปัจจุบัน และคำว่า สังคม ในวิทยานิพนธ์เล่ม
นี้ หมายถึง สังคมที่รวมถึง การศึกษา และการเมืองการปกครอง ด้วยเพราะการศึกษาและการเมือง
การปกครองเป็นองค์ประกอบของสังคม

จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ สามจังหวัดชายแดนเท่านั้น คือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส